

Vážený pán predseda vlády,

Vážený pán predseda Ústavného súdu Českej republiky,

Vážený pán minister spravodlivosti,

Vážení páni predsedovia Najvyššieho súdu a Najvyššieho správneho súdu,

Vážený pán predseda súdnej rady,

Vážené kolegyne, kolegovia, milí hostia,

úprimne Vám ďakujem za to, že ste prišli na naše spoločné podujatie k výročiu ústavného súdu. Vaša prítomnosť je dôležitá pre našu ústavnú tradíciu, a preto si ju na ústavnom súde veľmi vážime.

Súčasnosť si z pochopiteľných dôvodov oprávnené nárokuje, aby sme boli v oslavovaní striedmi. Obzvlášť to platí pre súdnu moc, ktorej univerzálnou črtou nie je okázalosť, ale vecnosť, zdržanlivosť a neutrálnosť.

Iste, máme úprimnú radosť z 30-ročnej práce ústavného súdu. Avšak nie emócie, hoci aj tie sú prítomné, ale takpovediac nutnosť spovede či odpočtu v prítomnosti osobností, ktoré si vážime, je hlavným dôvodom nášho záväzku využiť výročie na krátke zamyslenie sa.

Prirodzene, z mnohých rozhodnutí, ktorými ústavný súd od roku 1993 ovplyvnil náš ústavný, politický, hospodársky a spoločenský život, vnímame plynutím času len ich odlesk, zjednodušenú podstatu. Pre dokonalé porozumenie nášmu ústavnému súdnictvu je ich však potrebné nanovo objaviť a premyslieť. Reflexiou tohto opätovného objavovania je publikácia, ktorú Vám dnes predstavíme.

Musím sa priznať, že sme pôvodne zvažovali jej názov s podtitulom *30. výročie ústavného súdnictva – straty a nálezy*, aby sme poukázali na skutočnosť, že vnímame nielen rozhodnutia, ktoré prispeli k upevneniu právneho štátu, ale aj naše zlyhania. Každopádne, uplynulých 30 rokov bolo veľkým darom kľukatého vývoja demokracie, ktorého dôležitou súčasťou bol a stále je ústavný súd.

Počas jemného odkrývania vrstiev rozhodovania ústavného súdu v rámci prípravy publikácie vystúpili predo mnou dve tendencie, o ktoré sa chcem s Vami teraz podeliť.

Vážené dámy, vážení páni,

Ak môžem osobnejšie, tak mi dovoľte obrazne stlmiť svetlo a pozvať Vás do pracovne sudcu ústavného súdu. Pre sudcov ústavného súdu je to obvyklejšie prostredie než veľké presvetlené sály, akou je sála Ústavy, kde sa teraz stretávame. V pracovni sa študujú spisy, čítajú odborné články, diskutuje s kolegami. V pracovni myslím tak na Hansa Kelsena, ako aj na Ľudovíta Felda, na symbolické postavy dvoch tendencií ochrany ústavnosti.

Ideou Hansa Kelsena, spoluautora myšlienky ústavného súdnictva, bolo preniesť mocenské spory, resp. ústavné otázky z atmosféry nervózných blikajúcich neónov exekutívy

a legislatívy do pokoja a vecnosti súdnych pracovní. Podstatou Kelsenovho normativizmu je oprostie vnímania práva od mimoprávných vplyvov. Ide o redukciu na čiru štruktúru, kde musí jedna norma vyplývať z druhej. A ústavný súd má posudzovať, či preskúmaná norma má dostatočnú oporu v ústave ako východiskovej norme. Kelsen by si preto predstavoval pracovňu sudcov ako laboratórium, kde sa v ideálnom prostredí presne premeria ústavnosť. Ako laboratórium, kde sa na základe vedeckých štandardov, neustáleho čítania ústavy zistí, či zlúčenina – právna norma – nie je toxická – teda neústavná.

Náš ústavný súd už v prvých mesiacoch rozhodovacej činnosti preukázal, že ústavný súd ako laboratórium naozaj funguje. Pri poctivom preskúmaní zákonov a iných mocenských aktov tieto rušil bez ohľadu na to, komu to prospelo alebo nepospelo. A to, prečo boli neústavné, muselo byť riadne, vedeckým, teda racionálnym spôsobom vysvetlené. Ústavný súd napríklad rozhodol, že prezident nebol povinný odvolať ministra; že parlament môže meniť privatizáciu v jej priebehu – teda rozhodovať koncepčné otázky; že voliča netreba pri voľbách podceňovať. Neskôr rozhodol, že diaľnice nemožno stavať bez ďalšieho na cudzom a že nemožno invalidné dôchodky odoberať plošne. A v individuálnych veciach napríklad rozhodol, že polícia nesmie byť pasívna pri domácom násilí; že väzba musí byť dôvodná a radšej má byť nahradená miernejším opatrením. A o tom všetkom môžu novinári slobodne písať vrátane kritiky sudcov.

Okrem dokumentov súvisiacich s právom sú v mojej pracovni aj artefakty zapožičané z Východoslovenskej galérie. Plastiky od Arpáda Račka či panoráma Košíc od Ľudovíta Čordáka. Len nedávno, po mnohých mesiacoch, som si na bočnej stene všimol kresbu Kováčskej ulice od Ľudovíta Felda. Tá kresba súvisí s ústavnosťou viac než komentáre k ústave samotnej.

Ľudovít Feld bol excelentným výtvarníkom, ktorý sa formoval počas medzivojnovnej košickej moderny. Bol deportovaný do Osvienčimu a vzhľadom na svoj telesný hendikep a kresliarske schopnosti ho v koncentračnom tábore využíval nechválne známy antilekár na záznamy kreslením. Feld prežil neprežiteľné. Neskôr žil v tichosti a skromnosti až do roku 1991 v paneláku stojacom neďaleko súčasného sídla ústavného súdu. Práve v reakcii na takéto osudy vznikajú po vojne nové ústavné sudy zamerané na ochranu ľudských práv a slobôd.

Ľudovít Feld nemusel vedieť nič o konštitucionalizme, ale jeho osud predsa len symbolizuje hlavný princíp ústavného práva: *Princíp, že bolesť iného je úplne rovnaká ako naša bolesť.* Z antropológie vieme, že človek sa definuje porovnávaním s inými – často chce zvýšiť svoju hodnotu tým, že umenší iného. A preto aj nespravodlivosť vnímame tak citlivo, pretože je našim umenšením voči ostatným. Skutočnosť, že niekto má inú rasu, náboženstvo, pohlavie, resp. že je niekým iným než mnou, mojou rodinou či komunitou, neznamená, že ho zásah bolí menej.

Ako ústavné sudkyne a sudcovia máme útulné pracovne a vôbec materiálny štandard, aby sme mali priam zaväzujúci komfort k riadnemu posúdeniu zásahov voči akýmkoľvek jednotlivcom. Ale tento komfort môže viesť aj k pocitu rutiny či odcudzenia, nehovoriac o nadradenosti. Preto je tak dôležité vnímať v pracovni popri Kelsenovi aj Felda, symboly

obidvoch tendencií: Legalita bez ľudskosti môže byť kafkovskou absurditou a ľudskosť bez legality môže byť romantickou svojvôľou.

Vážené dámy, vážení páni,

ihneď zajtra sa vrátíme do svojich pracovní, aby sme pokračovali v úsilí pre veci ochrany ústavnosti.

Na záver mi dovoľte poďakovať sa celej komunite ústavného súdu, emeritným a súčasným sudkyniam a sudcom a všetkým kolegom z kancelárie ústavného súdu za doterajšiu prácu.

Ďakujem za pozornosť.